

**Fornøden Forerindring
til
den Høigunstige Læser.**

Over alle Europæiske Keiserlige og Kongelige Residentz- og Hoved-Stæder har man store Beskrivelser. Men forunderligt, at man over de danske Kongers Residentz- og Hoved-Stad Kiøbenhavn ingen tilstrekkelig Beskrivelse har havt hidindtil. Thi vel har man Salig Hr. Generalmajor Laurids de Thurahs *Hafnia Hodierna*, eller udførlig Beskrivelse om den Kongelige Residentz- og Hovedstad Kiøbenhavn, skrevet paa tre Sprog, Dansk, Fransk og Tydsk, og afdeelt i tre Columner paa Siderne, trykt i Median-Qvart Aar 1748. Men samme Skrift har meest Hensigt (efter sin vidtberømte Autors architectoniske Formaa!) til at forestille Architecturen af da værende publicke, saa og andre anseelige private Bygninger, hvilke forestilles derfor stukne meget sauber i Kobber og aftrykte paa 110 Tabeller. Skriftet i sig selv er 368 Sider eller 46 Ark

stort; men den danske Text eller Beskrivelsen selv udgjør 15 Ark, eftersom den franske og tydske Text indtager de to Tredendele af Verket. Udi disse 40 Aars Forløb fra samme Skriffs Udgave ere mange vigtige Forandringer forefaldne, flere offentlige Stiftelser indrettede og anordnede, mangfoldige anseelige publiqve og private Bygninger til Stadens Ziir og Prydelse opsette. Udi Salig Pro-Cantzler E. Pontoppidans *Atlas Daniæ Tom. II.* fra pag. 67 til pag. 163 findes en nyere Beskrivelse om Kiøbenhavn, men proportioneret efter samme kostbare Verks Beskaffenhed. Efter den Tid er udkommen en megen kort Beskrivelse om Kiøbenhavn ved Agent Hans Holk, trykt Aar 1774 in 8vo, stor 6 Ark. Samme Piece, tilligemed Ejusdem Beskrivelse om Kiøbenhavns Sogne-Kirker, trykt in 8vo Aar 1775, ere samlede og excerperede af forommeldte Thuras og Pontoppidans Verker. Aar 1782 udkom Hr. Cancellie-Secretair E. C. Hanbers Beschreibung der Königlische Danischen Residentz-Stadt Copenhagen und der Königlichen Land-Schlösser, stor 15 Ark in 8vo. Af samme tydske Beskrivelse udkom Aar 1783 en dansk Oversættelse ved L. C. Dan, in 8vo.

Denne vidtløftige Beskrivelse, som jeg her fremlegger i to Tomer afhandlet for den høirespective Læser, er i Henseende til Stadens successive anseelige Tilvæxt, afdeelt i tre Bøger, af hvilke den første Bog afhandler Det gamle eller ældre Kiøbenhavn: Den anden Bog afhandler det ny eller yngre Kiøbenhavn: Og den tredie Bog afhandler Christianshavn. Men i Henseende til Stadens ordentlige civile Inddeling i Qvarterer er dette Skrift afdeelt i Tolv Kapitler, saa at ethvert Qvarter afhandles i et særskilt Kapitel. Beskrivelsen selv forestiller Stadens Tilstand, Fata og Beskaffenhed i de ældste, mellemste og nyeste Tider, og altsaa dens Oprindelse, Tilvæxt og nu værende florisante

Tilstand, samt de Kongelige Slotte med deres Gemakker, Stadens Kirker med deres gamle og nye Monumenter, Inscriptioner, alle offentlige Stiftelser og Bygninger, Torve, Statuer etc., tilligemed alle Stadens Merk- og See-Værdigheder; saa at Læseren til sin Oplysning og Fornøielse finder i en sammenhængende Tids Orden paa ethvert Sted samlet alt det, som ellers i Henseende til de ældre Tiders Historie derom findes adspredt i mange og adskillige Skrifter.

Anledning til at forfatte dette Skrift efter anførte Plan og Grundlag gav mig Salig Hr. Eratsraad Erich Torm, Politimester og ældste Borgemester i Kiøbenhavn, som opmuntrede mig dertil, og af den Aarsag dels selv gav mig det første Stof til dette Skrift ved at meddele mig til Afskrift baade sine egne Optegnelser om Stadens Gader og dertil henhørende Anekdoter, saa og sit eget store og nitide Kort over Stadens Qvarterer og Gader, dels forskaffede mig ved da værende Raadstueskriver, Etatsraad og Borgemester Hans Nissen, og ved Raadstueskriver-Contoirets da værende Fuldmægtig, men siden Raadstueskriver Cancellieraad Tausen, fri Adgang til Raadstue-Arkivet for at benytte mig af sammes Documenter; hvorudover Raadstue-Arkivets gamle Protocoller, Brevskaber og Tegninger bleve mig nøie bekiendte, af hvilke jeg da excerperede det, som var fornødent til mit Formaal.

Denne min private Samling blev foreviist Procantzler Pontoppidan til Eftersyn, Da han forfattede sit Skrift *Origines Hafnienses* kaldet, som udkom Aar 1760, hvorudover jeg ikke tænkte paa at udgive min Samling.

Men da Stadens Tilvext er nu bleven saa anseelig forøget, mange flere vigtige Stiftelse oprettede, Stadens Handel i saa mange Grene udvidet, adskillige anseelige Handels- Bygninger med deres tilhørende Pakhuse opførte, mange vigtige Indretningers Forandringer forefaldne; saa har jeg, som en indfødt Kiøbenhavner, erindrende mig hiin romerske Poets Ovidii Ord:

Poets Ovidii Ord: Libr. I. de Ponto Epist. III. vers. 35. Nescio qua natale solum dulcedine cunctos Ducit & immemores non sinit esse sui, fuldført dette af mig forhen begyndte Skrift, især da saa mange an-

fuldført dette af mig forhen begyndte Skrift, især da saa mange anseelige og bekiendte Embedsmænd i Kiøbenhavn, hver i sit Fag, have meddeelt mig authentique Efterretninger om alt, hvad jeg allerærbødigst har til mit Formaal begiert af dem, og de allerbest i den Afhandling, som angik deres Embede, kunde give paalidelig Oplysning om.

Paa det at derfor den høigunstige Læser kan være betrygget om Beretningernes Paalidelighed, og at han ikke føres bag Lyset i nogen Paragraphs Indhold; saa anføres her i en alphabetisk Orden de bekiendte Embedsmænd, som jeg paa Publicums Vegne skylder og tillige her offentligen aflegger min allerpligtskyldigste og ærbødigste Taksigelse for de mig fra deres Haand meddeelte authentique Oplysninger og Efterretninger, hvormed de have bidraget til dette Skrifts Fuldførelse, nemlig: Hr. Peder Hersleb Abildgaard, Sognepræst ved vor Frelzers Kirke paa Christianshavn, som har meddeelt Efterretninger, angaaende samme Kirke. Hr. Peder Baagøe, forhen Capellan ved Wartau-Hospital og Educations-Inspecteur ved Opfostringshuset, men nu residerende Capellan ved Domkirken i Roskilde, har meddeelt Efterretningen om Opfostringshuset. Hr. Oluf Bang, Klokker ved Holmens Kirke; Hr. Jens Winther Bentzon, øverst Capellan ved vor Frue-Kirke; Hr. Justitsraad Blechinberg, Kongelig Majestets Slotsfoged ved Chrtstiansborgs Slot, som

har meddeelt den fuldstændige Efterretning om samme Kongelige Residentz-Slot. Hr. Johannes Brandt, Klokker ved vor Frelzers Kirke, som har meddeelt adskillige Anekdoter om samme Kirke. Hr. Prof. Thomas Bugge, *Professor Astronomiæ* ved Universitetet, som har givet mig den udførlige Efterretning om de nye Indretninger ved *Observatorium Astronomicum* paa runde Taarn. Hr. Professor Brünniche, *Professor Histor. Natur.* ved Universitetet, som har givet den indførte Oplysning om *Theatrum Naturale* i Communitetets Bygning paa Universitetet. Hr. Chemnitz, tysk Sognepræst ved den Herre Zebaoths tyske Menighed; Hr. *Doct. Theol.* Coltzmann, Pastor ved tysk Reformeert Menighed; Hr. Haaber, Klokker ved St. Nicolai Kirke; Hr. Hansen, Kongelig Majestets Hofskriver; Hr. Stadshauptmand Jürgensen, Hr. Prof. J. N. Kall, ved Universitetet, som, *cua Præpositus Communitatis & Collegii Regii*, har meddeelt den indførte Efterretning om Regentsens nyere Indretning; Hr. Prof. Krebs ved Artillerie-Skolen, som har meddeelt den Efterretning om samme Kongelige Institut paa forrige Giethuus; Hr. Justitsraad Lange, Raadmand og Raadstueskriver; Hr. Justitsraad Frantz Henrich Müller, Inspecteur ved det Kongelige danske Porcelains Fabrike, samt Apotheker, Materialist og Laborant, som har meddeelt Efterretning om samme Fabrike. Hr. Cancellieraad Munck, Postmester ved det lollandske og helsingørske Post-Contoir; Hr. Michael Ritz, Klokker ved Trinitatis Kirke; Hr. Etatsraad Friis Notbøll, *Professor Medicinæ* ved Universitetet; Hr. Saxtorph, øverst Capellan ved St. Nicolai Kirke; Hr. Schow, Klokker ved Helliggeistes Kirke; Hr. Sebot, Cantor og Klokker ved den Herre Zebaoths Kirke; Hr. Grosserer Seiling, som har meddeelt Efterretning om sin Grynmølle ved Blaataarn; Hr. Svitzer, Kongelig Fuldmægtig ved Rosenborgs Kongelige Lyst-Slot, som baade har corrigeret de Feil, som

findes i de hidtil trykte Efterretninger om samme Slot, saa og meddeelt en accurat og fuldstændigere Efterretning om samme Kongelige Slots Kostbarheder og Herligheder. Hr. Provst Tybring, Sognepræst ved Holmens Kirke; Hr. Prof. Weidenhaupt, ved det Kongelige Maler-Academie paa Charlottetborg, som har meddeelt Efterretning om de af ham forfærdigede Monumenter og Kunststykker; Hr. Justitsraad Wiedewelt, Professor ved nysommeldte Academie, som Publikum har at takke for den fuldstændige Efterretning om bemeldte Kunsternes Academie fra dets allerførste Anlæg, Tilvæxt og Flor indtil nærværende Tid; om hvilket Academie og Institut ikke noget hidtil har været trykt. Ligeledes har Hr. Justitsraad Wiedewelt meddeelt en architectorisk Beskrivelse paa de af ham forfærdigede Monumenter i Stadens Kirker, samt andre hans Kunststykker, som dels findes paa det Kongelige Slot Christiansborg, dels i private Kunst-Samlinger forvarede. Hr. Cancellieraad og Raadmand Boltelin, Hr. Justitsraad Jacob Wildschjøtt, ved Sjø-Etatens Commissariat, samt flere andre.

For at forevige lærde Mænds Minde, som have været offentlige ordentlige Lærere ved Universitetet, Kirkerne og den latinske Cathedral-Skole, har jeg ved Universitetet anført de ordentlige Professorer, som have sammesteds offentlig doceret. Ved Kirkerne har jeg anført alle de Sognepræster, som fra Reformationstiden ved de ældre Kirker, men ved de nyere Kirker fra deres Begyndelse og Indvielse have været. Ved Stadens latinske Cathedral-Skole har jeg anført baade Rectores og Con-Rectores, som have været Lærere ved samme. Ligeledes er ved Stadens Raadstue anført alle de Præsidenter, Over-Præsidenter, Borgmestere og Raadmænd, som have levet efter Souverainiteten. Ved alle Collegier ere anførte alle forhen existerede Forandringer, tilligemed deres nu værende

Forfatning. Det samme findes ogsaa iagttaget ved alle publicke Stiftelser. Ved det Kongelige Konstkammer er anført en dansk Oversættelse af *Laurentzens Musæum Regium*, tilligemed en deel nyere Tillæg, meddeelt af Salig Hr. Morell, Kongelig Kunstforvalter, tilligemed endeel af de rare Skilderier, som sammesteds findes.

Muligt mig af en Deel bliver lagt til Last, at jeg i denne Beskrivelse over Kiøbenhavn har været alt for vidtløftig, og at mange Particulariteter og Punctiller kunde have været udeladte. Men muligt en og anden i Tidens Længde kunde til sin Fornøielse finde her anført det, som han da begierede at vide, og som Hukommelse ved Tidens Ælde havde tabt at tilkiendegive Efterslægten, som derudover kunde have Anledning at sige *Med Virgil. Et quorum meminisse juvat.*

Hvad Forandring, der under denne Tomes langvarige Tryk er forefalden, især paa de anførte Embedsmænds Lister, eller i anden Begivenhed, skal blive som et Anhang ved den anden Tome af dette Skrift tilføiet.

N. Jonge.